

ความนำ

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นการเปลี่ยนอำนาจในการปกครองซึ่งแต่เดิมพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดมาสู่ชนชั้นผู้ปกครองใหม่ คือ กลุ่มข้าราชการ ทหารและพลเรือน ที่รู้จักกันในนามของ "คณะราษฎร" โดยเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พระรศการเมืองก็ถือกำเนิดมาแต่บัดนั้น โดยถือกันว่าคณะราษฎรก็คือพระรศการเมืองพระรศแรกในระบอบประชาธิปไตยของไทย

คณะราษฎรในฐานะที่เป็นพระรศการเมืองพระรศแรกได้เป็นผู้นำในการยึดอำนาจในการปกครองจากพระมหากษัตริย์และจัดตั้งรัฐบาลชุดแรกขึ้น ต่อมาจึงได้จัดร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นกฎหมายสูงสุด เป็นหลักในการปกครองประเทศ คณะราษฎรจึงมีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงในทางการเมือง ถึงกระนั้นก็ยังมีความขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา คณะราษฎรได้แย่งเป็นก๊ก เป็นฝ่าย แย่งชิงอำนาจกันระหว่างฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหาร จนถึงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ฝ่ายทหารจึงได้มีอำนาจในทางการเมืองอย่างเด็ดขาด จนถึงเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งประหนึ่งว่าทหารได้พ่ายแพ้อย่างหมดรูปและพระรศการเมืองได้กำเนิดขึ้นมา มีอำนาจอยู่ระยะหนึ่ง แต่แล้วทหารก็ยึดอำนาจคืนมาได้อีก กระทั่งปัจจุบันนี้แม้ว่าเราจะมีรัฐบาลที่เกิดจากพระรศการเมืองที่ประชาชนเลือก เข้ามาร่วมกันจัดตั้ง แต่ทหารก็ยังคงมีบทบาทในทางการเมืองทุกวันนี้เป็นอย่างมาก

ตลอดระยะเวลา 50 กว่าปีของระบอบประชาธิปไตยไทย พระรศการเมืองที่ได้ก่อตั้งขึ้นมาอย่างถูกต้องโดยมีกฎหมายรองรับมีอายุค่าเฉลี่ยอยู่เพียงไม่ถึง 20 ปี คือ พระรศการเมืองที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญ 2486 ระหว่างปี 2488-2495 เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญ 2498 ระหว่างปี 2498-2500 ตามรัฐธรรมนูญ 2511 ระหว่างปี 2512-2514 ตามรัฐธรรมนูญ 2517 ระหว่างปี 2517-2519 และตามรัฐธรรมนูญ 2521 ระหว่างปี 2522 ถึงปัจจุบัน (2526) รวมเป็นเวลา 18 ปีเท่านั้น นอกนั้นทหารได้เข้ามามีอำนาจโดยวิธีการยึดอำนาจเป็นเวลาถึง 30 กว่าปี

สำหรับสถานภาพของพรรคการเมืองไทยนั้น เมื่อดูจากขนาดของบทบาทและอิทธิพลรวมทั้งระยะเวลาที่มีอำนาจอยู่ก็จะเห็นว่า พรรคการเมืองเป็นแค่สถาบันที่มีอำนาจน้อยและมีความอ่อนแอเป็นอย่างมาก ส่วนสถาบันที่มีความเข้มแข็งและมีอำนาจมาก คือ ทหาร เพราะสถานภาพก็คือสิ่งที่ใช้กำหนดฐานะของบุคคลหรือสถาบันต่าง ๆ ในระบบ โดยดูจากบทบาทและหน้าที่ของบุคคลหรือสถาบันนั้น ๆ (เช่นในระบบสังคม บุคคลอาจจะมีสถานภาพต่าง ๆ กัน เช่น เป็นหัวหน้า เป็นลูกจ้าง เป็นสมาชิก เป็นกรรมการ ฯลฯ ทั้งนี้ก็ดูจากบทบาทที่บุคคลคนนั้นต้องรับผิดชอบและมีหน้าที่ต้องทำโยงเข้ากับความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ) ในระบบการเมืองก็เช่นเดียวกันสถาบันต่าง ๆ ก็มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไปในการปกครองและบริหารประเทศ สถาบันใดที่มีอำนาจทางการเมืองมากก็จะมีสถานภาพสูงกว่าสถาบันอื่น ๆ ที่มีอำนาจน้อยกว่า ด้วยเหตุนี้เมื่อพูดถึงสถานภาพของสถาบันต่าง ๆ ในระบบการเมืองของไทยก็จะเห็นว่า ทหารนั้นมีอำนาจมากส่วนพรรคการเมืองนั้นมีอำนาจน้อย

บทบาทของพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย

การศึกษาถึงพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยตั้งแต่อดีตมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสรุปให้เห็นถึงสถานภาพของพรรคการเมืองไทยในทุกวันนี้ เพราะสิ่งหนึ่งที่เราจะมองเห็นจากลำดับของพัฒนาการดังกล่าวนี้ก็คือ บทบาทของพรรคการเมืองในระบบการเมืองตลอดเวลาที่ผ่านมามีอยู่อย่างไร คือดูว่า

ในประการแรก พรรคการเมืองมีกำเนิดและจัดตั้งขึ้นมาอย่างไร มีขึ้นมากด้วยการใช้อำนาจทางกำลังได้แก่การปฏิวัติและการทำรัฐประหาร หรืออำนาจทางกฎหมายได้แก่กฎหมายการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติพรรคการเมืองและรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

ในประการต่อมา พรรคการเมืองดังกล่าวได้แสดงบทบาทอย่างไรในทางการเมือง อาทิ การเสริมอำนาจให้แก่สถาบันต่าง ๆ การต่อสู้เพื่อสิทธิและอุดมการณ์บางอย่าง หรือการยินยอมผ่อนปรน เหล่านี้เป็นต้น โดยจะดูว่ามีการดำเนินการอย่างไร และใช้วิธีการอย่างไร เช่นมีการรวมกลุ่มหรือการที่ต่างคนต่างรู้ และด้วยเหตุด้วยผลตามกฎหมายที่ให้อำนาจไว้หรือด้วยเล่ห์เพทุบายกับการต่อสู้นอกแบบ

และในประการสุดท้าย จะยกตัวอย่างให้เห็นถึงบทบาทดังกล่าวของพรรคการเมืองซึ่งจะกล่าวแต่เฉพาะ ในสถานการณ์ที่เด่น ๆ ทางการเมืองในระยะเวลาดังกล่าว

เท่านั้น โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทการเข้ามาเกี่ยวข้องของพรรคการเมืองอย่างเด่นชัด เพื่อเป็นการยืนยันถึงบทบาทอันสำคัญที่มีผลต่อสถานการณ์ในระบอบต่าง ๆ ของพรรคการเมือง

จากประเด็นอันเป็นข้อกำหนดในการศึกษา 3 ประการข้างต้นนี้ ทำให้เราสามารถแยกแยะถึงบทบาทของพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทยในยุคต่าง ๆ ได้ดังนี้

ก. การครอบงำทางการเมืองของคณะราษฎรในฐานะพรรคการเมืองพรรคแรก (2475-2480)

ระบอบเวลานับตั้งแต่ 24 มิถุนายน 2475 ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยกลุ่มคนคณะหนึ่งที่เรียกว่า "คณะราษฎร" อันประกอบด้วย ข้าราชการ ทหารและพลเรือน และจัดการปกครองประเทศในระบอบใหม่โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ คณะราษฎรจึงอยู่ในฐานะผู้มีอำนาจมากที่สุดในประเทศไทย ถึงกระนั้นคณะราษฎรก็ต้องประสพปัญหาในการบริหารประเทศอยู่มากด้วยกระแสของผู้นิยมกษัตริย์ยังคงยื้อยั่งอยู่ อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 2 มีนาคม 2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงประกาศสละราชสมบัติอันเป็นที่สุดของข้อขัดแย้งกับคณะราษฎร ช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าบทบาทของคณะราษฎรมีความเข้มแข็งอย่างมากในระบบการเมือง และมีอิทธิพลเป็นอย่างสูงต่อการดำเนินการบริหารและปกครองประเทศ

ด้วยเหตุที่คณะผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎรนี้จัดตั้งขึ้นมา เป็นองค์การที่มีความมุ่งหมายเข้ามา เป็นรัฐบาล เพื่อมีอำนาจในการปกครองจากบุคคลต่าง ๆ ที่มีความคิดเห็นในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในแนวเดียวกัน จึงมีลักษณะขององค์ประกอบแบบพรรคการเมืองอย่างชัดเจน ฉะนั้น จึงถือกันว่าคณะราษฎรก็คือพรรคการเมืองพรรคแรกของไทยนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยปราศจากการนองเลือด และภาวะการณ์ทางการเมืองโดยทั่วไปสามารถสงบลงได้ในเวลาไม่นานนัก เป็นสิ่งยืนยันอันแรกของความเข้มแข็งของคณะราษฎรที่จะดำเนินการบทบาทในทางการเมืองในเวลาต่อมา นอกจากได้มีการเตรียมการอย่างค้ำใจและรอบคอบของคณะผู้ก่อการดังกล่าว ปัจจัยที่ทำให้คณะราษฎรมีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็งว่าจะได้แก่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

ในประการแรก คณะราษฎรประกอบด้วยกำลังกองทัพที่ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่¹ นั่นคือ กองทัพได้ช่วยให้การดำเนินบทบาททางการเมืองของคณะราษฎรเป็นไปโดยราบรื่น เพราะกำลังทหารเกือบทั้งหมด เป็นพวกของคณะผู้ก่อการอัน เป็น เครื่องมือที่น่าสะพรึงกลัวต่อผู้ที่คิดจะขัดขวางอำนาจของคณะราษฎร นายทหารเหล่านี้ เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็ ได้เข้าดำรงตำแหน่งในกองทัพ ล้วนแต่เป็นตำแหน่งที่สำคัญ มีอิทธิพลและมีบารมีมากในกองทัพ คือ

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา	เป็น	ผู้บัญชาการทหารบก
พ.อ. พระยาทรงสุรเดช	เป็น	รองผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายธุรการ
พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์	เป็น	ผู้บัญชาการกองทหารปืนใหญ่
พ.ต. หลวงพิบูลย์สงคราม	เป็น	รองผู้บัญชาการทหารปืนใหญ่

ในประการต่อมา คณะราษฎรมีอิทธิพลอย่างเด็ดขาดในรัฐสภา ด้วยเหตุที่ธรรมนูญการปกครองชั่วคราว พ.ศ. 2475 ที่คณะราษฎรเป็นผู้จัดร่างขึ้นเองได้ให้อำนาจแก่คณะราษฎรสามารถแต่งตั้งผู้แทนราษฎร จำนวน 70 คน ได้ทันทีเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภา ซึ่งก็ล้วนแต่เป็นสมัครพรรคพวกของคณะราษฎรทั้งสิ้น และงานแรกของสมาชิกสภาชุดนี้ได้กระทำก็คือการอนุมัติ พระราชกำหนดนิรโทษกรรมแก่บุคคลผู้ร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อันแสดงให้เห็นว่าคณะราษฎรได้ใช้สมาชิกสภาเหล่านี้สร้างอิทธิพลในรัฐสภาให้แก่ตนเอง โดยเฉพาะการเสริมประโยชน์ของคณะผู้ก่อการนี้ในค่านิติบัญญัติ ได้แก่การเสนอและพิจารณากฎหมายจนถึงการรับรองและประกาศบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการบริหารและปกครองประเทศของคณะราษฎร²

และในประการสุดท้าย ด้วยอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่ให้ไว้แก่คณะราษฎรและด้วยอิทธิพลในสภา คณะผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ที่จะมารับผิดชอบในการบริหารประเทศตามชื่อในขณะนั้นว่า "คณะกรรมการราษฎร" ซึ่งมีจำนวน 15 คน อันเทียบได้กับคณะรัฐมนตรีในทุกวันนี้ ล้วนแต่เป็นคนของคณะราษฎรทั้งสิ้น เพราะเป็นบุคคลที่คณะราษฎรเลือกมาและสมาชิกสภาของคณะราษฎรให้การรับรอง อำนาจทางการเมืองจึงตกอยู่ในอาณัติของคณะราษฎรอีกเช่นกัน

¹สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร, ประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ (สหบุรุษสาส์นการพิมพ์, 2525), หน้า 33.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

ด้วยปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้จึงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าคณะราษฎรมีอำนาจและอิทธิพลในทางการเมืองอยู่อย่างมหาศาลในช่วงระยะเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะสามารถยึดกุมอำนาจสำคัญในทางการเมืองได้หมด คือ อำนาจในกองทัพ อำนาจในรัฐสภา และอำนาจในคณะรัฐบาล

ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจดังกล่าวของคณะราษฎรเพื่อดำเนินบทบาทของคนในทางการเมืองนั้น โดยหลักการใหญ่ ๆ แล้วก็มีแนวทางเพื่อที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับความอยู่รอดของคณะราษฎรและในขณะเดียวกันก็ป้องกันและกำจัดศัตรูที่มีอยู่ในขณะนั้นและที่จะเกิดขึ้นมิให้อำนาจขึ้นมาขัดขวางการดำเนินบทบาททางการเมืองของคณะราษฎรได้ด้วย ดังจะได้ยกตัวอย่างเด่น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของคณะราษฎรในความพยายามดังกล่าวนี้ว่ามีอยู่อย่างไร คือ

1. การดึงเอาผู้มีอำนาจในระบบเก่ามาเป็นพวก ที่เห็นเด่นชัดก็คือ การแต่งตั้งให้พระยามโนปกรณนิติธาดา ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการราษฎรและเปลี่ยนเป็นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งบุคคลผู้นี้ท่านมิได้อยู่ในคณะของผู้ก่อการ แต่เป็นขุนนางผู้ใหญ่ในเวลาต่อมา ที่มีบารมีและมีผู้นับหน้าถือตามาก กล่าวกันว่าเหตุผลที่คณะราษฎรตัดสินใจเลือกท่านผู้นี้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็เพราะว่า¹ ในประการแรก เพื่อแสดงเจตนาบริสุทธิ์ว่าคณะราษฎรมิได้มักใหญ่ใฝ่สูงในทางการเมือง จึงไม่เข้ารับตำแหน่งสำคัญอันนี้ในฐานะผู้นำด้านการบริหาร ในประการต่อมาด้วย เหตุที่พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นขุนนางผู้ใหญ่คงจะช่วยให้ข้าราชการและผู้นิยมในระบบเก่าหันมาสนับสนุนคณะราษฎรด้วย และในประการสุดท้ายเพื่อป้องกันปัญหาที่นานาชาติจะมารีบรองรัฐบาลของคณะราษฎร จึงต้องดึงคนที่รู้จักกันดีในระบบเก่าเข้ามาดำรงตำแหน่งนี้

นอกจากนั้นในการแต่งตั้งคณะกรรมการราษฎร ซึ่งค่อนข้างก็คือตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่าง ๆ นั้น ส่วนหนึ่งคณะราษฎรก็คัดเลือกเอามาจากบรรดาขุนนางผู้ใหญ่ในระบบเก่าด้วย เหตุผลเช่นเดียวกันกับการที่เลือกพระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งบรรดาขุนนางเหล่านี้ก็ได้แก่ พระยาศรัวิศาลวาจา เจ้าพระยาวงศานุประพัทธ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาจำแลนยบดีศรีวิบาล พระยาเทพวิบุลยคุณสุธาธิบดี พลเรือตรีพระปรีชาชลยุทธ พลเรือโทพระยาราชวังสัน พระยาประมวณวิยาชูล และหลวงเดชสทกรณ เหล่านี้เป็นต้น

2. การดำเนินการเพื่อกำจัดอำนาจของ "พวกเจ้า" ได้มีความพยายามของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่ยังจงรักภักดีในระบบเดิม ที่จะต่อต้านอำนาจของคณะราษฎร

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

อาทิตความพยายามของบุคคล เหล่านี้ที่จะรวมตัวกันเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจ ในการปกครองประเทศ บุคคลกลุ่มนี้รู้จักกันในนามของ "คณะชาติ" แต่ด้วยรัฐธรรมนูญ ที่คณะราษฎรร่างขึ้นในปี 2475 นั้น มิได้เปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มนี้จึงไม่สามารถจะตั้งคณะชาติ ขึ้นมาได้ กรณีต่อมาอันนับได้ว่าเป็นการต่อต้านคณะราษฎรอย่างรุนแรงที่สุดก็คือกรณีกบฏวรเดช นำโดยพระองค์เจ้าวรเดชกฤดากร เป็นผู้นำทหารหัวเมืองเข้ามาทำการต่อสู้กับกองกำลัง ของทหารคณะราษฎรในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2476 รัฐบาลได้เปรียบด้วยกำลัง ที่เหนือกว่า จนวันที่ 25 ตุลาคมศึกเดียวกัน ฝ่ายกบฏก็แพ้อย่างย่อยยับ และในวันที่ 28 ค่อมา รัฐบาลก็ได้เสนอกฎหมายผ่านสภา เรียกว่า "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช 2476" เพื่อไต่สวนพวกกบฏ และในวันที่ 2 พฤศจิกายนต่อมาสภาก็ได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติ อีกฉบับหนึ่ง เรียกว่า "พระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ เพื่อให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยสั่งจำกัด เขต (เนรเทศ) ผู้ต้องหาที่ถูกตัดสินว่าจะเกิดรัฐธรรมนูญได้โดย มิต้องผ่านศาล¹ ผลจากกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้ทำให้พวกเจ้าจำนวนมากกระส่ำระสาย จำนวนหนึ่ง ที่รับราชการก็ต้องไปหางานอย่างอื่น ข้าราชการที่จงรักภักดีหลายคนต้องออก จากราชการหรือไม่ก็ถูกเพ่งเล็งจนหมดโอกาสที่จะเจริญก้าวหน้า นอกเหนือจากทหารและ ข้าราชการที่ถูกตัดสินว่าเป็นกบฏที่ได้ถูกเนรเทศไปแล้ว

ความคับแค้นใจมิได้มีแต่เฉพาะพวกที่จงรักภักดีในระบบเก่าเท่านั้น แม้แต่ องค์พระมหากษัตริย์คือรัชกาลที่ 7 เอง ก็ทรงไม่พอพระทัยต่ออำนาจเบ็ดเสร็จหรือความเป็น เผด็จการของคณะราษฎร ซึ่งเป็นเหตุให้ทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ ดังจะเห็นได้จาก ข้อความในพระราชหัตถเลขาประกาศสละราชสมบัติ ลงวันที่ 2 มีนาคม 2477 ที่ทรงบันทึกอยู่ โดยทั่วไป จึงถือได้ว่าคณะราษฎรได้ประสบความสำเร็จสมบูรณ์ประสงค์ทุกประการในการกำจัด อิทธิพลของ "พวกเจ้า" ผู้สังเกตุการณ์ทางการเมืองได้ชี้ให้เห็นว่า คณะราษฎรมีอำนาจเด็ดขาด น่างล้าวมก และ "ทำตัวยิ่งกว่าเจ้าเสียอีก"²

¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, คู่มือการเมืองไทย 2475-2525 (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 9. (เอกสารโรเนียว).

² สัมภาษณ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช.

โดยสรุป คณะราษฎรมีบทบาทเข้มแข็งและมีอิทธิพลสูงสุดในระบบการเมือง ในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างเด็ดขาด ในขณะที่เดียวกันความอ่อนแอของคณะราษฎรก็เกิดจากความขัดแย้งกันของบุคคลในคณะราษฎรนั้นเอง ดังจะเห็นได้จากการขึ้นมามีอำนาจของ พ.ต. หลวงพิบูลสงครามในระยะต่อมา มีผลให้คณะราษฎรแตก เป็นเสี้ยว ๆ เพราะความไม่ไว้วางใจกัน ดัง เช่น การที่หลวงพิบูลสงครามได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2481 ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทนพระยาพหลา ที่ออกไปด้วยวิกฤตการณ์ในสภาาก่อนหน้านั้น ด้วยผลจากกฎหมายฉบับนี้ทำให้มีการจับกุมศัตรูทางการเมืองของหลวงพิบูลสงครามจำนวนมาก รวมทั้ง พ.อ.พระยาทรงสุรเดช ผู้ก่อการคนสำคัญอีกคนหนึ่งด้วย แต่การจะกล่าวว่คณะราษฎรถึงกาลสิ้นสุดแล้วนับแต่บัดนั้นก็ไม่ถูกต้องนัก เพราะหลวงพิบูลสงครามในฐานะคณะราษฎรคนหนึ่งได้ขึ้นมามีอิทธิพลอย่างยิ่ง และก็ไม่ปรากฏว่ามีคณะบุคคลทางการเมืองใด ๆ สามารถจะคัดค้านอำนาจของหลวงพิบูลสงครามนี้ได้ อำนาจเด็ดขาดของคณะราษฎรยังคงอยู่ เพียงแค่เปลี่ยนมือไปยังผู้นำอีกคนหนึ่ง เท่านั้น

๗. พรรคการเมืองยุคแรกภายใต้การครอบงำทางการเมืองของกองทัพ (2481-2500)

หลวงพิบูลสงครามได้มีอิทธิพลอย่างยิ่ง นับแต่ปี 2481 เป็นต้นมา ในฐานะเป็นนายทหารหนุ่มที่ทำการรบอย่างเข้มแข็งนับแต่การปราบกบฏบวรเดชในปี 2476 และผู้นำทหารในกรณีพิพาทอินโดจีน 2484 จนได้เป็นจอมพลทั้ง 3 เหล่าทัพ ภายหลังสงครามอินโดจีนหรือสงครามมหาเอเซียบูรพาคีได้สิ้นสุดลง อันรู้จักกันในนาม จอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ขัดแย้งอย่างรุนแรงกับ นายปรีดี พนมยงค์ มั่นสมองของคณะราษฎร และร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาด้วยกัน ในกรณีการที่ จอมพล ป.ตัดสินใจเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 จนนายปรีดี ต้องไปทำการต่อสู้ใต้ดินโดยเป็นหัวหน้าเสรีไทยช่วยฝ่ายสหรัฐและอังกฤษรบญี่ปุ่นอย่างลับ ๆ การทำร้ายของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ ทำให้สถานภาพของ จอมพล ป.ต้องตกต่ำลงไปด้วย ในที่สุดก็ต้องลาออกในวันที่ 31 กรกฎาคม 2487 และพรรคพวกของ นายปรีดี ได้ขึ้นมามีอำนาจอีกขณะหนึ่ง นับแต่นายควง อภัยวงศ์ จนถึงหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รวมทั้งนายปรีดีเองก็ได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วย แต่สภาก็ระส่ำระสายมาก เพราะมีการแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย มีการรวมกลุ่ม เป็นพรรคการเมือง อาทิพรรคก้าวหน้า พรรคประชาชนและพรรคสหชีพ เป็นต้น พรรคสหชีพนั้นมีนโยบายสนับสนุนนายปรีดี ในที่สุดพรรคก้าวหน้ากับพรรคประชาชนก็ได้รวมตัว

กับ ส.ส. คนอื่น ๆ ที่มีความเห็นตรงข้ามกับพรรคสหชีพ กลายเป็นพรรคประชาธิปไตย เมื่อปี 2489 อิทธิพลของนายปรีดี ต้องสิ้นสุดลงเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงพระชนม์ รัชกาลที่ 8 ในวันที่ 9 มิถุนายน 2489 รัฐบาลพลเรือนในระยะนี้ไม่สามารถดำเนินการบริหารประเทศ ได้อย่างราบรื่น จนในที่สุดทหารก็ได้ยึดอำนาจในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ซึ่งของพล ป. ก็ได้กลับมามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งจนกระทั่งถูกถูกก๊อปปี้คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แย่งอำนาจในปี 2500

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ นับ เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่ออันสำคัญของพรรคการเมือง เพราะมีกฎหมายสำคัญถึง 2 ฉบับที่ให้ความสำคัญแก่สถาบันพรรคการเมืองอย่างยิ่ง คือ รัฐธรรมนูญ 2489 และพระราชบัญญัติพรรคการเมือง 2495 ซึ่งทำให้ระบบพรรคการเมือง ในยุคนี้เฟื่องฟูมาก อย่างไรก็ตามระบบพรรคการเมืองก็ประสบปัญหาจากเบื้องมาจากสาเหตุ ใหญ่ ๆ 2 ประการ คือ

1. สภาพที่รวมกันไม่คิดและการปฏิบัติกันอย่างแข็งกร้าวของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ สภาฯ ที่มีขึ้นหลังการเลือกตั้งวันที่ 5 สิงหาคม 2489 เหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมือง ในขณะนั้นก็คือ กรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 อันเป็นเหตุให้ นายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรี ต้องลาออกและหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ขึ้นมาแทน ขณะนั้นได้มีการรวมกลุ่ม เป็นพรรคการเมือง อย่างชัดเจน อันเป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญ 2489 ที่ได้ให้เสรีภาพอันนี้ไว้ พรรคการเมือง ที่มีบทบาทอย่างมากในระยะนี้คือพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งได้ประกาศตนเป็นฝ่ายค้าน เนื่องจาก ระยะนั้นมีปัญหาของประเทศไทยมีมาก ไม่เฉพาะแต่กรณีสวรรคตเท่านั้น ยังมีปัญหา เศรษฐกิจ ตกต่ำ เงินเฟ้อ ค่าของเงินบาทลดลงค่า การขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค รัฐบาลได้จัดตั้ง องค์การสรรหาอาหารเพื่อทำการหาซื้อสินค้าและมาขายแก่ราษฎรในแนวนี้จะให้สินค้า เหล่านั้น จำหน่ายออกไปอย่างทั่วถึงในหมู่ราษฎร ทั้งนี้โดยให้ผู้แทนราษฎรได้มีส่วนร่วมในการจัดซื้อ และจำหน่ายสินค้าเหล่านั้นด้วย ผู้ที่ได้เปรียบก็คือ ส.ส. ของรัฐบาล ปราบกว่ามีการโกงกิน กันมาก ฝ่ายค้านได้ถือโอกาสโจมตีและเสนอเป็นญัตติ เข้าสู่สภา เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ รัฐบาลต่อปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2490 การอภิปรายดำเนินอยู่ถึง 8 วัน 8 คืน ในที่สุดรัฐบาลก็ชนะ แต่ก็ส่งผลให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ต้องลาออกและปรับปรุง คณะรัฐมนตรีใหม่ แต่พรรคประชาธิปัตย์ก็ไม่หยุดโจมตีรัฐบาล ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าภายหลัง การเปิดอภิปรายทั่วไปไม่นานนัก มีนักการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์คนหนึ่งถูกทำร้ายและ

ปัญหาเศรษฐกิจก็ยัง เป็นปัญหารุนแรงอยู่ ความแข็งแกร่งไม่ยอมลดราวาศอกของสมาชิกสภาผู้แทนเช่นนี้ นำความระส่ำระสายขนาดหนักสู่รัฐสภาและรัฐบาลขณะนั้น

ด้วยสภาพการณ์ความวุ่นวายดังกล่าวจึง เป็นโอกาสอันดีของฝ่ายทหารที่จะกลับมา มีอำนาจอีก ซึ่งเวลาเดียวกันนั้นก็ ได้มีข่าวลือเป็นระยะว่าทหารจะทำการปฏิวัติ และก็ได้ ทำการปฏิวัติขึ้นจริง ๆ ในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลไร้สมรรถภาพ ประเทศชาติและประชาชนเดือดร้อนอย่างหนัก กรณีสวรรคตไม่คลี่คลาย การแพร่ระบาดของลัทธิคอมมิวนิสต์ ตลอดจนเพื่อผู้เกียรติภูมิของทหารให้กลับคืนมา ¹

2. การมอบตัวเป็นบวชของกองทัพในบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การปฏิวัติในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นการหวนกลับมา มีอำนาจอีกครั้งของทหารโดยเฉพาะ การคืนสู่อำนาจของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในระยะแรกทหารยังคงสภาพสภาไว้ให้นายควง อภัยวงศ์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและให้บริหารประเทศโดยอิสระ ทั้งนี้สภา ก็ผ่านพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้แก่คณะผู้ปฏิวัติด้วย นอกจากนี้ ยังยินยอมพิจารณาบรรจุ นายทหารนอกประจำการต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ผ่านมา เข้ารับราชการในกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้ง พ.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็น ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม รัฐบาลจึงไม่ได้มีอิสระอย่างแท้จริงแต่อย่างใด ในขณะเดียวกันก็ได้มีความพยายามที่จะตั้ง เป็นข้อกำหนดเข้าไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อกักกันทหาร ออกจากการเมือง นับ เป็นสภาพการณ์ที่อึดอัดมากของรัฐบาลพลเรือนขณะนั้น

หลังการเลือกตั้งวันที่ 26 มกราคม 2491 พรรคประชาธิปัตย์ ของนายควง ได้รับเข้ามาเกินกึ่งหนึ่ง จึงได้จัดตั้งรัฐบาล แต่ความวุ่นวายในสภาก็ไม่สิ้นสุด ดังจะเห็นได้จาก ความยากลำบากของรัฐบาล เพื่อขอเสียงสนับสนุนไว้วางใจจากสภาก็กินเวลาอภิปรายถึง 5 วัน ด้วยสภาพอ่อนแอของรัฐบาล เช่นนี้ในวันที่ 6 เมษายนศกเดียวกัน คณะนายทหารก็ได้เดินทาง ไปถึงบ้านนายกรัฐมนตรีและบังคับให้ลาออกจากตำแหน่งภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งนายควงก็ได้ สอดตามไปยังจอมพล ป. เมื่อได้รับคำยืนยันว่ามีความปรารถนาเช่นนั้น นายควงจึงยอมลาออก

¹ ลีวีรัตน์ เรื่องวงษ์วาร, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย, หน้า 184-185.

² เชื้ออิงเดียวกัน, หน้า 148.

รัฐบาลต่อมาของ จอมพล ป. ได้ดำเนินการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาเป็นพรรคพวก โดยให้ตำแหน่งในคณะรัฐบาลด้วย ไม่ใช่จะแต่งตั้งแค่พรรคพวกฝ่าย ทหาร เช่นที่เป็นมา ได้มีการแจกเงินแก่สมาชิกเป็นครั้งคราวในสมัยการประชุมสภาด้วย รวมทั้งการให้อภิสิทธิ์บางอย่างในการค้าขายและสัมปทานของรัฐ¹ นอกจากนี้ยังมีการ สนับสนุนให้ผู้แทนฯ เพิ่ม เงินเดือนตนเองอีกคนละ 1,000 บาท ในที่สุดฝ่ายทหารก็สามารถ รวบรวมบรรดาผู้แทนราษฎรที่ยอมมาเป็นพวกนี้ เป็นกลุ่ม เป็นก้อนขึ้นได้ในที่สุด ในรูปของ "สหพรรค" แต่กระนั้นก็ยังมีการแก่งแย่งชิงดีกันในหมู่ผู้แทนฯ ที่ได้เป็นรัฐมนตรีและไม่ได้ เป็นอะไร จน จอมพล ป. ต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรีถึง 4 ครั้ง ในช่วงระยะเวลา 3 เดือนแรก ที่เขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี²

รัฐบาลมีเสถียรภาพดีพอควร แม้ว่าจะมีกบฏในแผ่นดินถึง 5 ครั้ง³ ในช่วงระยะ 5 ปีเศษ ๆ และได้มีผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งร่วมด้วยก็ถูกปราบปรามไปได้อย่างราบคาบ จนเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในวันที่ 23 มีนาคม 2492 ก็ได้มีการเลือกตั้ง ครั้งใหม่ตามมา สหพรรคของ จอมพล ป. ก็ได้ที่นั่งมากที่สุด และในปริมาณที่มากเท่าเดิม และรัฐบาลก็ยังคงใช้ระบบสมนาคุณแก่ผู้แทนราษฎรเหล่านี้อยู่เช่นเดิม การแสวงหาผลประโยชน์ ของบรรดาผู้แทนฯ เหล่านี้ นำความเอือมระอามาสู่กองทัพ ภายหลังที่รัฐบาลปราบกบฏ แมนฮัตตันไว้แล้ว รัฐบาลก็ได้ปฏิวัติตนเองในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 นำรัฐธรรมนูญ ปี 2475 มาใช้ อันให้อำนาจแก่ฝ่ายรัฐบาลแต่งตั้งสมาชิกประเภท 2 ขึ้นมาเป็นฐานกำลัง ในสภาได้ และให้ผู้แทนฯ ที่มาจากการเลือกตั้งสิ้นสุดไป และได้แก้ไขรัฐธรรมนูญให้สมาชิก ประเภท 2 นั้นมีอายุถึง 10 ปี แต่เพื่อเป็นการผ่อนคลายนกัได้ออมให้มีการเลือกตั้งสมาชิก ประเภท 1 เข้าสภาในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2495 แต่ที่เข้ามาได้ก็เป็นพลพรรคของรัฐบาลเสีย ส่วนใหญ่ซึ่งก็มีอำนาจน้อยกว่าสมาชิกประเภท 2 ด้วยสภาพเช่นนี้รัฐบาลของ จอมพล ป. ก็ดำเนินอยู่อย่างราบรื่นจนถึงเมื่อจะมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2500 ซึ่งเป็นจุดหักเห ครั้งสำคัญของระบบพรรคการเมือง

¹ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พ.ต.ควง อภัยวงศ์ (13 มิ.ย. 2511)

(พระนคร . ไทยสัมพันธ์, 2511). หน้า 92. อ้างใน สิริวัฒน์ เรื่องวงษ์วาร. ประวัติศาสตร์การเมืองไทย, หน้า 212.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 213.

³ รายละเอียดของกบฏทั้ง 5 ครั้ง โปรดดูเรื่องเดียวกัน, หน้า 215-220.

บรรยากาศทางการเมืองขณะนั้นคงจะเป็นที่น่าพอใจของกองทัพพอสมควรและ กองทัพเองก็คงมีความมั่นใจอยู่อย่างมากที่จะยังคงอำนาจในระบบการเมืองอยู่ต่อไป ดังจะเห็นได้จากการยินยอมให้มีการต่อสู้ทางการเมืองอย่างเปิดเผยมากขึ้น นับตั้งแต่การนำ รูปแบบการปราศรัยที่เรียกว่า "ไฮปาร์ค" มาเผยแพร่ จนถึงการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองในวันที่ 28 กันยายน 2495 อันถือเป็นกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง ฉบับแรกของประเทศไทย เป็นผลให้มีการก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาทันที 23 พรรค ในจำนวนนี้ก็มีพรรคที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นรวมอยู่ด้วยคือ พรรคเสรีมนังคศิลา รวมทั้งพรรค ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคู่ต่อสู้สำคัญของฝ่ายรัฐบาล การเลือกตั้งได้มีขึ้นในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2500 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเลือกตั้งที่ "สกปรก" ที่สุด เพราะรัฐบาลได้ใช้กลโกงทุกวิถีทางเพื่อให้พรรคเสรีมนังคศิลา ชนะการเลือกตั้งซึ่งรัฐบาลก็ประสบผลสำเร็จ แต่กระแสด้านจากมหาชนกัไม่ได้สงบลง พล.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบ (ซึ่งก่อนหน้านั้นได้มีการพิชระทองระแหงกับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มาแล้วโดยที่ จอมพล ป. ไม่สามารถระงับข้อขัดแย้งดังกล่าวได้ อันนำความรำวามมาสู่เสถียรภาพของ จอมพล ป. เองในที่สุด) ได้ยื่นข้อเสนอแนะให้รัฐบาลดำเนินการเลือกตั้งใหม่ เป็นเหตุให้ พล.อ.สฤษดิ์ ถูกปลดจากตำแหน่งผู้อำนวยการรักษาความสงบ อย่างไรก็ตาม พล.อ.สฤษดิ์ ก็ได้ดำเนินการ ต่อสู้ต่อไปในสภา โดยสนับสนุนให้ก่อตั้ง "พรรคสหภูมิ" มีนายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ผู้ใกล้ชิดกับ พล.อ.สฤษดิ์ คุม ส.ส. ในสภาจำนวนหนึ่ง ร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ และ ส.ส.อิสระอีก จำนวนหนึ่งยื่นผู้คัด เสนอเปิดอภิปรายรัฐบาลในวันที่ 6 สิงหาคม 2500 ซึ่งปรากฏว่ารัฐบาลขณะ นั้น พล.อ.สฤษดิ์ ก็ไม่ละความพยายามที่จะเอาชนะรัฐบาลโดยได้ประกาศลาออกจาก ตำแหน่งรัฐมนตรี พร้อมกับรัฐมนตรีคนอื่น ๆ อีก 4 คน โดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้รัฐบาล ปรับปรุงรัฐมนตรี นอกจากนั้นยังมี ส.ส.พรรคเสรีมนังคศิลาลาออกมด้วย 46 คน รวมทั้ง สมาชิกประเภท 2 ลาออกตาม พล.อ.สฤษดิ์ อีก 91 คน และยังมีข้อเสนอเพิ่มเติม นอกเหนือจากให้รัฐบาลลาออกทั้งคณะ เพื่อปรับปรุงใหม่อีกว่าให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พ้นจากหน้าที่ราชการทุกตำแหน่งและให้เดินทางออกนอกประเทศด้วย¹ ซึ่งข้อเรียกร้อง

¹สงขม สุริยอินทร์, ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี (พระนคร : ประเสวริฐอักษร, 2502), หน้า 48.

ประการหลังนี้รัฐบาลยอมตาม แต่ไม่ยอมลาออก พล.อ.สุภะดี จึงได้สนับสนุนให้ประชาชนอภิปราย
โจมตีรัฐบาลที่ห้องสนามหลวง และในวันที่ 16 กันยายน 2500 พล.อ.สุภะดี ก็ใช้กำลังทหาร
เข้าทำการยึดอำนาจจาก จอมพล ป. จนต้องหนีออกนอกประเทศ

สภาพการณ์ที่ลำดับมาข้างต้นนี้พอจะสรุปได้ว่า ความวุ่นวายแย่งชิงผลประโยชน์และ
ไม่ระมัดระวังในการดำเนินบทบาทตนเองของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นสาเหตุสำคัญ
ประการแรก อีกทั้งการยินยอมมอบคนให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำทางทหารโดยจะอยู่ในสภาพ
จำยอม หรือเพื่ออำนาจอิทธิพลอะไรก็ตามที่เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่าความล้มเหลว
มาสู่สถาบันพรรคการเมือง ในแง่ของการไม่ระวังและปกปิดสถานภาพของตนเอง ก็ยังมีข้อที่
น่าพิจารณาว่าเป็นความอ่อนแอในเนื้อแท้ของบรรดาผู้แทนราษฎรเองมากกว่า ในขณะที่ระบบ
ทหารนั้นคงความแข็งแกร่งกว่าสถาบันใด ๆ ตลอดมา ฉะนั้นการที่ทหารจะดำเนินการครอบงำใด ๆ
เหนือพรรคการเมืองย่อมไม่เป็นการยากแต่อย่างใด และยังสามารถนำเข้ามาเป็นบิวารได้ก็
จะยิ่งควบคุมให้อยู่ในอำนาจได้มากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ในยุคนี้

ค. พรรคการเมืองยุคใหม่ภายหลังการอ่อนอำนาจของกองทัพ (2511-ปัจจุบัน)

ภายหลังการขึ้นมาใช้อำนาจของ จอมพลสุภะดี ธนะรัชต์ ทหารได้เกาะกุมการบริหาร
ประเทศอย่างเด็ดขาด จวบจนถึงสมัย จอมพลถนอม กิตติขจร แต่ก็เพื่อเป็นการผ่อนปรนให้
มีลักษณะของความเป็นไปได้ในเวลาข้างหน้าที่จะได้มีประชาธิปไตยโดยอีกครั้งหนึ่ง ก็ให้แต่งตั้ง
บุคคลชั้นชุดหนึ่ง เป็นสภานิติบัญญัติมาประชุมกันเพื่อร่างรัฐธรรมนูญขึ้นประกาศใช้ในเวลา
ต่อไป และรัฐธรรมนูญฉบับนี้นับ เป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาร่างนานที่สุด โดยได้ประกาศ
ใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม 2511 (ก่อนหน้านี้เล็กน้อย บรรยายากศทางประชาธิปไตย
ก็ได้คึกคักขึ้นแล้ว คือได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเขตกรุงเทพ-ธนบุรี ในวันที่ 1
กันยายน 2511) อีกทั้งเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2511 รัฐบาลก็ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ
พรรคการเมืองเป็นฉบับที่ 2 และมีพรรคการเมืองต่าง ๆ มาจดทะเบียนเป็นจำนวน 13
พรรค พรรคการเมืองที่สำคัญ คือ พรรคสหประชาไทยของรัฐบาลกับพรรคประชาธิปัตย์
ซึ่งได้ขบเกี่ยวกันในการเลือกตั้งที่รอคอยมานานในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2512 แม้รัฐบาลจะ
ขณะแต่สภาพก็ระส่ำระสายมาก เพราะความวุ่นวายของพรรครัฐบาลเอง เหมือนสมัย
จอมพล ป.¹ ในที่สุด จอมพล ถนอม กิตติขจร ก็ต้องปฏิวัติตนเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน
2514 นำระบอบเผด็จการมาปกครองประเทศอีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดก็เหลือที่จะทนทานต่อ

¹ นรมิต เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุวรรณ, การเมืองไทยในระบบรัฐสภา
(กรุงเทพฯ : แพรทิทยา, 2527); หน้า 309.

แรงกดดันของประชาธิปไตยได้ ระบอบเผด็จการต้องล้มสลายไปหลังเหตุการณ์ วันที่ 14 ตุลาคม 2518 แต่ประชาธิปไตยที่มีขึ้นภายใต้โอกาสที่เอื้ออำนวยในขณะนั้นก็ยังระส่ำระสายหนักต้องยุบสภาและเลือกตั้งใหม่ สภาพการณ์ก็ยังไม่ดีขึ้นในขณะที่ฝ่ายทหารเริ่มรวมตัวกันขึ้นมาได้อีก และทำการยึดอำนาจได้สำเร็จในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ปกครองระบอบเผด็จการโดยมีผู้นำพลเรือน และมีกองทัพทำหน้าที่ผู้พิทักษ์ ในที่สุดทหารก็ทนสภาพการณ์ที่เลวร้ายของระบอบเผด็จการพลเรือนไม่ได้ เข้ายึดอำนาจอีกครั้งในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 จนเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่และได้มีการเลือกตั้งตามมาในวันที่ 22 เมษายน 2522 ทหารก็ยังคงมีอำนาจเหนือพรรคการเมืองอยู่มาก รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ได้กำหนดไว้ให้ ถึงปัจจุบันสภาพการณ์ที่ทหารอยู่เหนือพรรคการเมืองก็ยังคงเห็นได้ชัดอยู่ทั่วไป เมื่อถึงจุดนี้มีข้อที่น่าจะพิจารณาอยู่ 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก เพราะเหตุใดพรรคการเมืองในยุคใหม่นี้จึงยังคงอ่อนแอทั้ง ๆ ที่บรรยากาศก็เอื้ออำนวยโดยเฉพาะพรรคการเมืองชุด พ.ศ. 2518 และ 2519 อีกประเด็นหนึ่ง เพราะเหตุใดทหารจึงมีสถานภาพอยู่เหนือพรรคการเมือง ในขณะที่ระบอบการปกครองของเรามีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ดังเช่นสภาพการณ์ที่เป็นมานับแต่หลังการเลือกตั้ง 22 เมษายน 2522 ถึงปัจจุบัน

ในประเด็นแรก เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้เกิดความอ่อนแอของพรรคการเมืองในขณะที่มีบรรยากาศทางการเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ระหว่างช่วงปี 2517-2519 น่าจะสืบเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการนี้ คือ

1. การก่อกวนของผู้แทนราษฎรในรัฐสภา สิ่งแรกที่มองเห็นในรัฐสภาชุดปี 2518 ก็คือพรรคการเมืองต่าง ๆ ขณะการเลือกตั้งเข้ามาถึง 22 พรรค จากจำนวนพรรคการเมืองที่ลงรับสมัครเลือกตั้งทั้งสิ้น 42 พรรค การที่มีพรรคการเมืองมากมายถึงเพียงนั้นในสภาสภาพความวุ่นวายจึงเริ่มมองเห็นแต่แรก ขึ้นต้นก็คือความพยายามของพรรคการเมืองเหล่านี้ในการรวมตัวกันจัดตั้งรัฐบาล พรรคที่ได้คะแนนเสียงเข้ามามากที่สุดขณะนั้นคือพรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 72 คน จึงได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล พรรคประชาธิปัตย์ได้ร่วมกับพรรคเกษตรสังคมอีก 19 เสียง รวมแล้วมีเสียงอยู่แค่ 91 เสียง ไม่ถึง 135 เสียง ซึ่งเท่ากับกึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้น ในที่สุดเมื่อเข้าแถลงนโยบายต่อสภาจึงไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจนต้องลาออกในที่สุด ทั้งนี้ด้วยไม่มีพรรคอื่น ๆ ยอมเข้าเป็นรัฐบาลกับพรรคประชาธิปัตย์ เนื่องจากในระหว่างหาเสียงเลือกตั้งพรรคประชาธิปัตย์ได้โจมตีพรรคอื่น ๆ อย่างรุนแรง

เป็นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือการหาเสียงมาสนับสนุนรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ก็ไม่คิดจะไปอ้วนวอนขอร้องกันดี ๆ ยิ่งไปกว่านั้นยังแยกตัวไม่คบกับพรรคอื่น ๆ ¹ ขณะเดียวกัน บรรดาพรรคการเมืองอื่น ๆ ก็ได้วางแผนที่จะไม่ร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ และเตรียมการที่จะ โคนล้มมาแต่ต้น การเคลื่อนไหวนี้มาโดยพรรคธรรมสังคมที่ชนะการเลือกตั้งมาเป็นอันดับที่ 2 มีจำนวน ส.ส. 45 คน เรียกว่ากลุ่ม "สหพรรค" นอกจากพรรคธรรมสังคมแล้วยังมีพรรคอื่น ๆ อีกได้แก่ พรรคชาติไทย พรรคสังคมชาตินิยม พรรคสันติชน พรรคประชากรธรรม พรรคไท พรรคฟื้นฟูชาติไทย พรรคหลังประชาชน พรรคแผ่นดินไทย พรรคเสรีชน พรรคพัฒนาจังหวัด และพรรคแรงงาน ชัยชนะครั้งแรกของกลุ่มสหพรรคนี้ก็คือ การสามารถผลักดันนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ หัวหน้าพรรคสังคมชาตินิยม ซึ่งเป็นพรรคในกลุ่มสหพรรคขึ้นเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรได้สำเร็จ ดังนั้นกลุ่มสหพรรคจึงมีความมั่นใจว่าคงจะเอาชนะในการจัดตั้งรัฐบาลได้ไม่ยาก และก็เชื่อมั่นว่าพรรคประชาธิปัตย์ไม่มีวันจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ ²

ภายหลังที่รัฐบาลผสมประชาธิปัตย์-เกษตรสังคมไม่ประสบผลสำเร็จในการขอความไว้วางใจจากสภาต้องให้พรรคการเมืองอื่น ๆ ขึ้นมาจัดตั้งใหม่ โอกาสนี้กลุ่มสหพรรคซึ่งปรารถนาจะเป็นรัฐบาลอยู่แล้วก็ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีการวางแผนกันไว้แล้ว และมีคะแนนสนับสนุนจำนวนเกินพอ โดยกลุ่มสหพรรคได้หาบวม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ซึ่งมีคะแนนเสียงในสภาอยู่ 18 เสียงให้เป็นนายกรัฐมนตรี ในที่สุดรัฐบาลสหพรรคนี้ก็เข้าแถลงนโยบายต่อสภาซึ่งก็สามารถผ่านไปได้ด้วยคะแนนเสียงถึง 140 : 68 อันเป็นผลมาจากจำนวนอันเหนือกว่าของกลุ่มสหพรรค

รัฐบาลสหพรรคเต็มไปด้วยปัญหาความวุ่นวายมาก ตั้งแต่เริ่มกันจนถึงสิ้นสุดอายุของรัฐบาล คือ เรื่องการแก่งแย่งตำแหน่งทางการเมืองของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยเฉพาะ

¹ การจัดตั้งรัฐบาลของพรรคประชาธิปัตย์ครั้งนี้ รายละเอียดเพิ่มเติม โปรดดู นพดล ศรีสุข, "บทบาทของรัฐสภาไทย พ.ศ. 2518 ศึกษาการรวมกลุ่มและความขัดแย้ง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 178-180.

² การจัดตั้งรัฐบาลสหพรรคในครั้งนี้ รายละเอียดเพิ่มเติมโปรดดู, นพดล ศรีสุข, เรื่องเดียวกัน, หน้า 209-222.

ตำแหน่งรัฐมนตรี เมื่อไม่สมหวังก็ก่อวสันตกลอนเสถียรภาพของรัฐบาล มีการเรียกร้อง ผลประโยชน์อื่น ๆ อีกมากตลอดเวลา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีขณะนั้น ได้ให้สัมภาษณ์ในเวลาต่อมาภายหลังพ้นตำแหน่งแล้วว่า "พอจะถึงวันประชุมสหพรรค มันเหมือนกับสมัยจอมพลถนอม เข้าประชุมพรรคสหประชาไทย คือเหมือนกับจะเอาไปฆ่า" นั่นคือข้อยืนยันว่าบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฝ่ายรัฐบาล เองก็มีความแตกแยกรุนแรงมาก ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะประกาศยุบสภาก็ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีไปหนึ่งแล้ว เมื่อวันที่ 8 มกราคม แต่ความวุ่นวายก็ไม่หมดสิ้น ในเวลาเดียวกันนั้นก็ยังมีข่าวพรรคฝ่ายค้านโดยความร่วมมือของผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลจำนวนหนึ่งจะทำการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ยิ่งไปกว่านั้นยังมีข่าวกรอง เป็นที่ยืนยันได้ว่าพรรคฝ่ายค้านได้ร่วมมือกับพวกสังคมนิยม จะนำ ลัทธิอัน เป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตยมาเป็นนโยบายของรัฐบาลชุดใหม่หากฝ่ายค้าน สามารถโค่นล้มรัฐบาลชุดนี้ได้ ถ้าเป็นดังนั้นฝ่ายทหารก็จะ เข้ามายึดอำนาจ¹ ดังนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ในฐานะนายกรัฐมนตรีจึงประกาศยุบสภา เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2519 เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อยุติความวุ่นวายของสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรในขณะนั้นด้วย

2. การก่อวสันตกลอนของกลุ่มต่าง ๆ ในสภาวะความยุ่งเหยิงทางการเมือง

อันที่จริงสภาพความวุ่นวายทางการเมืองอัน เกิดจากบรรดากลุ่มต่าง ๆ ได้มีมาตั้งแต่เมื่อ สิ้นสุดเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 และดำเนินตลอดมา บางครั้งก็รุนแรงถึงกับนองเลือดก็มี การหยุดงาน การประท้วง มิให้เห็นอยู่ตลอดเวลา จนถึงกับเรียกว่าเป็นยุคของ "กฎหมู่เหนือ กฎหมาย" ในระยะแรกประชาชนโดยทั่วไปรวมทั้งนักสังคมนิยมต่างก็เข้าใจ ว่าเป็นธรรมชาติของระบอบประชาธิปไตยที่จะต้องมีสภาพความวุ่นวายเช่นนี้ เนื่องจากประชาธิปไตย ถูกกักกันไว้เป็นเวลานานในสมัยเผด็จการของ จอมพล สฤษดิ์ จนถึงจอมพล ถนอม เมื่อโอกาส เปิดออกก็ย่อมจะมีการแสดงออกอย่าง เต็มที่และรุนแรง แต่เมื่อเหตุการณ์ความวุ่นวาย เช่นนี้ ยังคงมีอยู่ใน เวลานาน เขาก็ เกิด เป็นความรำคาญและ เกิดความสงสัยว่าความวุ่นวาย เช่นนี้จะช่วย เสริมประชาธิปไตยจริงหรือ จนถึงกับพิจารณากันไปว่าถ้าสภาพการณ์ยังคง เป็นอยู่ เช่นนี้ ประชาธิปไตยก็คงต้องพังทลายแน่นอน ด้วยความคิดดังกล่าวจึง เกิด เป็นกลุ่มพลังอีกฝ่ายหนึ่ง ขึ้นทำการต่อต้าน เกิด เป็นการปะทะกันระหว่างกลุ่มพลัง 2 ฝ่าย² เมืองไทยในขณะนั้นมีการ แบ่งกัน เป็น "ฝ่ายซ้าย" กับ "ฝ่ายขวา" ฝ่ายซ้ายนำโดยศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย กลุ่มกรรมกรผู้ไร้แรงงานและขบวนการชาวนาชาวจีนไร้เป็นอาทิ ส่วนฝ่ายขวาก็คือกลุ่มที่ได้รับ

¹ สัมภาษณ์ ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์ และนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์

² สัมภาษณ์ ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์.

สนับสนุนจากผู้นำกองทัพ ได้แก่ กลุ่มนวพล กระทั่งแดง และกลุ่มพิทักษ์ไทย เป็นต้น ฝ่ายซ้ายนั้น
 เชิดชูอุดมการณ์ประชาธิปไตย แต่อุดมการณ์ที่แอบแฝงนั้นก็เริ่มส่งเค้าว่าได้มีการปลุกฝังลัทธิ
 สังคมนิยมคอมมิวนิสต์แก่ผู้นำฝ่ายซ้ายบางคนด้วย ส่วนฝ่ายขวานั้นยึดสถาบันชาติ ศาสนา
 พระมหากษัตริย์ เป็นหลักเหนือระบอบประชาธิปไตย (แต่ก็มีใจว่าทหารต้องการจะนำระบอบ
 เผด็จการมาใช้อีก เพราะยังมีบทเรียนจากสมัยที่ผ่านมานอกจากนั้นยังมีทหารรุ่นใหม่ที่จะ
 ศึกษาถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง และจะดำเนินบทบาทของกองทัพในแนวทาง
 ประชาธิปไตย¹ แต่การที่ฝ่ายขวาต้องออกมาจับจุดยืนดังกล่าว น่าจะด้วยความรู้สึกของคน
 จำนวนมากที่กังวลต่อความไร้ประสิทธิภาพของประชาธิปไตยและรุนแรงไปถึงทวาคหรั้นว่า
 สถาบันต่าง ๆ ของชาติจะถูกทำลาย การประจันหน้ากันระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาจึงมี
 ความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ตัวอย่างเช่น การบุกเผาหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของขบวนการ
 กระทั่งแดง ซึ่งเป็นขบวนการหนึ่งของฝ่ายขวา

หลังการยุบสภาเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2519 ก็ได้มีการเลือกตั้งในวันที่ 4
 เมษายน และพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลโดยร่วมกันกับพรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคมนิยม
 และพรรคสังคมนิยม มีคะแนนเสียงรวมกันถึง 206 เสียง ในจำนวนสมาชิกสภา 279 คน
 นับว่ามีฐานสนับสนุนให้สถาบันแน่นหนามาก ปัญหาในสภาก็ยังคงมีอยู่แต่ฝ่ายค้านก็อ่อนแอกว่า
 รัฐบาลมาก นอกเหนือจากความขัดแย้งทะเลาะเบาะแว้งกันในพรรคประชาธิปัตย์แล้ว
 เหตุการณ์เกี่ยวกับพรรคการเมืองก็ไม่มีอะไรรุนแรงเท่าที่ควร แต่ประเด็นที่กำลังกล่าวถึงใน
 ส่วนนี้ก็คือ การเติบโตของขบวนการฝ่ายขวา ซึ่งถูกชี้นำมาต่อต้านฝ่ายซ้ายที่กำลังเฟื่องฟู
 มานับแต่หลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ในเดือนกรกฎาคม 2519 กลุ่มกระทั่งแดง
 และศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะแห่งประเทศไทยได้จัดนิทรรศการต่อต้านคอมมิวนิสต์ขึ้นที่ท้องสนามหลวง
 ได้โจมตีศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยว่าเป็นพวก "หนักแผ่นดิน" ในการนี้สภาอิทธิพลยานเกราะ
 ได้เข้าร่วมออกอากาศโจมตีด้วย รวมทั้งขบวนการฝ่ายขวาอื่น ๆ อันได้แก่ กลุ่มที่เรียกว่า
 "กลุ่มรักชาติ" และ "กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน" นอกจากนี้ยังมีการรวมกันของนิสิตนักศึกษาอีกส่วนหนึ่ง

¹ รายละเอียดการเคลื่อนไหวของขบวนการทหารประชาธิปไตย โปรดดู.

ชัยอนันต์ สมุททนวิธ, ยังเดือดร้อนกับทหารประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : ประชากรสัมพันธ์, 2526).

รวมกันขึ้นต่อต้านศูนย์นิสิตฯ เรียกตนเองว่า "สมาคมนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย"¹ รัฐบาลเองก็อยู่ในฐานะที่ลำบากจึงได้มีความพยายามที่จะเสริมความเข้มแข็งกับฝ่ายกองทัพ โดยจะดึง พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกมา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม แต่ท่านก็มาถึงอนิจกรรม เสียก่อน

การปะทะกันครั้งสำคัญและถึงจุดแตกหักของขบวนการฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาก็คือการประท้วงของศูนย์นิสิตฯ ต่อการกลับมาของ จอมพลถนอม กับจอมพลประภาส ซึ่งในกรณีนี้สภาผู้แทนราษฎรได้ลงคะแนน เป็นเด็ดขาดทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านว่าการจะเนรเทศบุคคลทั้งสองนี้เสีย แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถจะดำเนินการอะไรได้ การประท้วงได้ถึง เป็นอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จน เมื่อกลุ่มผู้ประท้วงได้แสดงละครล้อเลียนในกรณีคนงาน 2 คน ที่จังหวัดนครปฐมที่ออกไปปิดใบปลิวต่อต้านการกลับมาของอดีตสองทรราชย์ ได้ถูกจับแขวนคอตาย จนเกิดกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอัน เป็นชนวนการลุกฮือของฝ่ายขวาให้บุกเข้าทำร้ายฝ่ายชุมชนประท้วงจน เกิด เหตุการณ์นองเลือดในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และในตอนเย็นวัน นั้น คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินก็ได้เข้ายึดอำนาจ นับ เป็นการสิ้นสุดของระบบประชาธิปไตยอีกวาระหนึ่ง

จากกรณีการปะทะกันระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวานี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลในระบบรัฐสภานั้นมิได้มีความเข้มแข็งอย่างพอเพียงที่จะระงับยับยั้งมิให้เหตุการณ์เช่นนั้นยุติลงไปได้ แต่ได้ปล่อยให้เหตุการณ์เกินเลย จนประเทศชาติต้องประสบกับวิกฤติดังกล่าว การสิ้นสุดของระบบประชาธิปไตยก็มีขึ้น เนื่องจากความอ่อนแอของการเมืองในระบบพรรคที่ไม่อาจจะคัดค้านกลุ่มพลังที่ถูกฮือขึ้นมาต่อความรุนแรงได้

อีกประเด็นหนึ่ง เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ทหารยังคงมีบทบาทหน้าหน้าพรรคการเมือง ในขณะที่บรรยากาศทางการเมืองได้กลับเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง ในเวลาปัจจุบันนี้ นับแต่ปี 2522 เป็นต้นมา ทั้งนี้ น่าจะเป็นผลมาจาก

¹ สยามจดหมายเหตุ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 27, 1-7 ก.ค. 2519. หน้า 633.

1. การมอบหมายให้ทหารเป็นผู้กำหนดวิธีทางทางการเมือง ที่เห็นเด่นชัดก็คือ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นสิ่งชี้ชัดถึงเจตนารมณ์อย่างแน่วแน่ของทหาร ทั้งจะเข้ามาพิทักษ์ระบอบการปกครองของประเทศอย่างน้อยก็ในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งจะได้ จากบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่กบฏทหาทของสภาผู้แทนราษฎรไว้ใน พ.ศ. 2521 เดียวกัน ก็เสริมอำนาจของวุฒิสภาให้เข้มแข็งไว้เหนือกว่า

การสิ้นสุดของรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในวันที่ 20 ตุลาคม 2520 เป็นการกลับคืนมาของทหารในทางการเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง และทหารในยุคใหม่ที่มีลักษณะระบอบประนีประนอมมากขึ้น ดังเช่นการให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้รัฐธรรมนูญฉบับถาวรใช้ในการปกครองประเทศโดยเร็ว และแม้จะปกครองโดยคณะทหารแต่การเสนอหรือออกกฎหมายใด ๆ ก็มีสภานิติบัญญัติรองรับ เช่นในเวลา ที่มีประชาธิปไตย รวมทั้งการออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่ผู้ต้องคดี 6 ตุลาคม 2519 รวมทั้งพวกที่หลงผิดไปเป็นคอมมิวนิสต์ได้กลับเข้ามามอบตัว นับว่าได้ช่วยให้บรรยากาศทางการเมืองในขณะนั้นดีขึ้น และได้สร้างความไว้วางใจที่ประชาชนมอบให้กับฝ่ายกองทัพได้ในระดับหนึ่งด้วย ทำให้การปกครองของทหารในเวลาที่ผ่านมาดำเนินไปได้ด้วยดี

สภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้คณะทหารได้แต่งตั้งขึ้น เพื่อขอรับความชอบธรรมทางรัฐบาล ได้ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เสร็จสิ้นและได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้ ในวันที่ 22 ธันวาคม 2521 เนื้อหาสาระสำคัญก็คือนายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้ง และรัฐบาลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ทันทีโดยไม่ต้องแถลงนโยบายต่อสภาเพื่อขอความไว้วางใจ อีกทั้งยังกำหนดให้นายกรัฐมนตรีแต่เพียงผู้เดียว เป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งวุฒิสมาชิกเป็นจำนวน 2 ใน 3 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แม้ในบทถาวรซึ่งจะมีผลหลังจากใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้แล้ว 4 ปี จะกำหนดบทบาทของวุฒิสภามีฐานะเป็นเพียงสภาถ่วงดุลและมีอำนาจน้อยกว่าสภาผู้แทนราษฎร แต่ฐานะดังกล่าวก็ยังไม่ส่งผลทั้งนี้โดยบทเฉพาะกาลได้ให้อำนาจแก่วุฒิสภามีอำนาจเหนือกว่าสภาผู้แทนราษฎรในหลาย ๆ กรณี เช่น การให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา วุฒิสมาชิกมีสิทธิในการพิจารณาเรื่องสำคัญหลาย ๆ เรื่องร่วมกับสภาผู้แทนราษฎรได้ เช่น การลงคะแนนชาวเสียผู้เหมาะสมมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การร่วมพิจารณาญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาล

การพิจารณางบประมาณและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเงินและความมั่นคงอื่น ๆ รวมทั้ง การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วย นอกจากนี้ยังมีสาระที่ผิดกับหลักของการปกครองใน ระบบประชาธิปไตย เช่นการให้ข้าราชการสามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ โดยไม่ต้องลาออกจากตำแหน่ง จะเห็นว่าไม่ว่าผลการเลือกตั้งจะออกมาอย่างไร ผู้ที่จะ มีอำนาจสืบต่อไปในระบบการเมืองก็ยัง เป็นกลุ่มของผู้ร่างรัฐธรรมนูญนี้ก็คือกลุ่มทหารนั่นเอง ดังจะเห็นจากการเมืองภายหลังการเลือกตั้ง วันที่ 22 เมษายน 2522

พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามามากที่สุดในวันที่ 22 เมษายน ก็คือ พรรคกิจสังคม จำนวน 82 คน ซึ่งในการเสนอชื่อบุคคลเพื่อเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พรรคกิจสังคมก็ได้เสนอ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคเข้าแข่งด้วย แต่ พล.อ. เกียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่คณะทหารได้กำหนดตัวไว้ก็ชนะไปตามคาดหมายได้ เป็นนายกรัฐมนตรี สืบต่อไปอีก ด้วยการสนับสนุนจากวุฒิสภาทั้งหมด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกจำนวนมาก ที่หวังจะได้ร่วมรัฐบาลชุดนี้ด้วย จนถึงมี ส.ส.บางคนตั้งกลุ่มว่า "กลุ่มสนับสนุนนายกา เกียงศักดิ์" ก็มี อย่างไรก็ตาม รัฐบาลของ พล.อ. เกียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ก็ตลาดที่จะถึง บรรดาสมาชิกสภาผู้แทน มาเป็นพวกได้เกินครึ่ง รวมกับวุฒิสภาทั้งหมดแล้ว รัฐบาลก็มี ฐานในสภาแน่นหนามาก ไม่ว่าฝ่ายค้านซึ่งนำโดยพรรคกิจสังคมจะคัดค้านรัฐบาลในการ ดำเนินนโยบายในหลาย ๆ กรณี รวมทั้งได้เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ ก็ไม่สามารถเอาชนะรัฐบาลได้

การลาออกของนายกรัฐมนตรี พล.อ. เกียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 มิได้แสดงความสำเร็จของพรรคการเมืองในขณะนั้นแต่อย่างใด แม้ว่า พล.อ. เกียงศักดิ์ จะแถลงในการประกาศลาออกว่าที่ต่อลาออกก็เนื่องจากมี ผู้แทนราษฎรได้ตั้งตัว เป็นศัตรูและก่อความวุ่นวายจนไม่สามารถจะบริหารประเทศต่อไปได้ ก็ตาม แต่เป็นเพราะคณะทหารโดยเฉพาะกลุ่มทหารหนุ่มมีความไม่ไว้วางใจรัฐบาลชุดนี้ เนื่องจากการบริหารที่ล้มเหลว ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประเทศได้ โดยเฉพาะการที่ รัฐบาลขึ้นราคาไฟฟ้าและน้ำมันอันอาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่อกองทัพในด้านการหมด ความเชื่อถือของประชาชนต่อสถาบันทหาร นั่นก็คือรัฐบาลชุดนี้กำลังทำให้กองทัพมีฐานะตกต่ำ

จึงได้แสวงหาผู้นำทหารคนอื่น ซึ่งก็ได้แก่ผู้บัญชาการทหารบกคนใหม่ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ที่คณะทหารได้เล็งเห็นแล้วว่าเป็นผู้เหมาะสมและมีบารมีพอเพียง อีกทั้งภาพพจน์อันดีงามของ พล.อ. เปรม เองก็จะดึงกองทัพให้มีภาพพจน์ดีขึ้นด้วย การตัดสินใจของ พล.อ. เกอริงศักดิ์ จึงเป็นเรื่องที่ดำเนินไปตามขั้นตอนของฝ่ายทหาร หา ไซ้ด้วยแรงบีบคั้นทางสภาไม¹

จะเห็นได้ว่าการเมืองในระยะเวลาที่กล่าวมานี้เป็นการดำเนินแผนการอย่างมีขั้นตอนของฝ่ายทหารที่จะกำหนดวิธีทางต่าง ๆ ในทางการเมือง ทั้งนี้โดยยึดพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีรัฐบาล เป็นกลจักรสำคัญในเวลาเดียวกันก็กักบงกชของพรรคการเมืองไว้ โดยได้คงบทบาททางวุฒิสภาที่คณะทหาร เป็นผู้กำหนดให้มีอำนาจค่อนข้างจะเหนือกว่าไว้ระยะเวลาหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์ที่จะสร้าง เสถียรภาพทางการเมือง เพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้ เข้มแข็ง เพื่อประโยชน์โดยรวมของประชาชนภายในประเทศ ซึ่งทหารเล็งเห็นแล้วว่า การเปลี่ยนแปลงและความรุนแรงในทางการเมือง มีแต่จะทำให้ความมั่นคงของประเทศ เสื่อมถอยลงอัน เป็นบทเรียนจากอดีต ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการปรับตัวของกองทัพที่จะยังคงบทบาทในทางการเมืองของตนเองไว้ โดยล้างภาพพจน์อันน่ากลัวของทหาร และสร้างภาพพจน์ที่ดีให้เกิดขึ้นโดยมีความ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

2. การปรับบทบาทตนเองของพรรคการเมือง เพื่อความอยู่รอดในระบบ

การขึ้นมาใช้อำนาจของ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ เป็นตัวอย่างอันดีที่จะยืนยันให้เห็นถึงความร่วมมืออย่างแข็งขันระหว่างพรรคการเมืองกับทหาร การเข้ามาดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของ พล.อ. เปรม นับว่าสะดวกง่ายดาย เพราะได้รับการสนับสนุนอย่างท่วมท้น แม้พรรคกิจสังคม เสนอ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เข้าแข่งขันแต่ก็ทำไปตามหลักการ โดยมั่นใจแต่แรกแล้วว่าไม่อาจจะเอาชนะ พล.อ. เปรม ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในทางการเมืองภายหลังการก้าว เข้ามาสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พล.อ. เปรม นี้ก็คือ การร่วมมืออย่างแข็งขันระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ สถาบันทหาร โดยดูได้จากความสัมพันธ์หรือการปฏิบัติต่อกัน ระหว่าง พล.อ. เปรม กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะพรรคร่วมรัฐบาล

¹ ชัยอนันต์ อนุทวณิช, เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

สิ่งแรกที่ พล.อ. เปรม ดำเนินการภายหลังจากที่สภาได้รับรองให้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีก็คือ เดินทางไปติดต่อบรรคการเมือง เข้ามาร่วมจัดตั้งรัฐบาล เริ่มแต่พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 3 พรรค ก็คือพรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมเลือกตั้ง เข้ามามากที่สุด เรียงลำดับลงมานั่นเอง ซึ่งทั้ง 2 พรรคก็ยินยอมพร้อมใจเข้าร่วมรัฐบาลด้วยดี ทำให้รัฐบาลของ พล.อ. เปรม ชุดนี้มีเสถียรภาพเข้มแข็งดีมาก แต่เมื่อร่วมรัฐบาลมาได้ระยะเวลาหนึ่งพรรคร่วมรัฐบาลเอง โดยเฉพาะพรรคกิจสังคมกับพรรคชาติไทยก็เกิดมีเรื่องขัดแย้งกันอยู่เรื่อย ๆ นับตั้งแต่กรณีขาดแคลนน้ำตาลในเดือน กรกฎาคม 2523 จนมาถึงการขัดแย้งขึ้นแตกหัก ในกรณีการสั่งซื้อน้ำมันจากซาอุดีอาระเบีย จนพรรคกิจสังคมต้องลาออกจากการร่วมรัฐบาลทั้งหมด ทั้งนี้เพราะหัวหน้ารัฐบาลคือ พล.อ. เปรม ไม่สามารถที่จะประสานหรือประนีประนอมกรณีการจำวาดานนั้นได้ ซึ่งดูเหมือนกับว่า พล.อ. เปรม ไม่คิดจะเกี่ยวข้องกับกรณีเหล่านี้เสมือนหนึ่งทำตัวอยู่เหนือความขัดแย้งไม่รับผิดชอบอย่างจริงจังในขณะที่พรรคร่วมรัฐบาลแตกแยกกันมองในอีกด้านหนึ่ง พล.อ. เปรม คงจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ ดังนั้นไม่ว่าพรรคร่วมรัฐบาลจะรุ่งวายเป็นอย่างไรในที่สุด พล.อ. เปรม ก็ยังมีทางเลือกสามารถหาทางออกได้ ถึงจะเห็นได้ว่าเมื่อพรรคกิจสังคมต้องออกไป พล.อ. เปรม ก็ยังคงเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ และสามารถรวบรวมพรรคการเมืองอื่น ๆ เข้ามาร่วมสนับสนุนได้อย่างรวดเร็ว ความสำเร็จเรียบร้อยเช่นว่านี้น่าจะเป็นผลมาจากการประสานงานกันอย่างต่อเนื่องของฝ่ายเสนาธิการของ พล.อ. เปรม อาทินายทหารที่เป็นวุฒิสมาชิกกับบรรดาพรรคการเมืองต่าง ๆ อยู่เสมอ เป็นการเตรียมการโดยไม่ประมาท เพื่อให้สภาไม่รุ่งวายนจนรวมกันไม่ติด ดังจะเห็นได้จากบทบาทของทหารกลุ่มยิ่ง เดิร์ก และจปร. รุ่น 5 ที่เป็นฐานสนับสนุนอันสำคัญของ พล.อ. เปรม มาแต่ต้น

การเมืองในระยะ เวลาต่อมาทางด้านสภานั้นไม่มีอะไรรุนแรงนัก เพราะพรรคกิจสังคมที่ลาออกไปนั้นก็ได้ดำเนินคน เป็นฝ่ายค้านอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันเมื่อมองดูบทบาทของกลุ่มผู้นำพรรคนี้แล้วก็มีที่ทำอย่างสนับสนุนรัฐบาลชุดนี้อยู่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมชเองก็ให้สัมภาษณ์อยู่เสมอ ๆ ว่าต้องการให้รัฐบาลนี้อยู่ครบ เทอม เพื่อสร้างประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพส่วนทางด้านทหารนั้นมีความรุ่งวายนมาก นับแต่ได้มีการต่ออายุตำแหน่ง

ผู้บัญชาการทหารบกให้แก่ พล.อ. เปรม ธิก 1 ปี จนถึงการปฏิวัติในวันที่ 1-3 เมษายน 2524 ซึ่งก็ไม่ประสบความสำเร็จ เหตุการณ์ในสภา เริ่มรุนแรงขึ้น เมื่อการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งยึดเหือมาเรื่อยจนถึงต้นปี 2526 เหตุการณ์ถึง เคียดขึ้น เมื่อฝ่ายทหารออกหน้าออกตามาสนับสนุนอย่างเต็มที่จน เป็นการประจันหน้ากับพรรคการเมือง ประเด็นของการแก้ไขก็คือ ฝ่ายที่ต้องการแก้ไขต้องการให้มีการ เลือกตั้งแบบแบ่ง เขต แบ่งเบอร์ ในขณะที่รัฐธรรมนูญเขียนไว้ว่าต้อง เลือก เป็นพรรคและ เป็นแบบรวม เขต เบอร์ เดียว ส.ส. ฝ่ายที่ต้องการแก้ไขนั้นได้แรงหนุนจากทหารอีกและมีข้อเสนอเพิ่มเติมให้ขยาย บทเฉพาะกาลออกไปอีก เพื่อเปิดกั้นมิให้มีการ เลือกตั้งตามบทถาวรได้มีผลปฏิบัติ ผลที่ตามมา ก็คือวุฒิสภายังคงมีอำนาจ เหนือสภาผู้แทนฯ อยู่ต่อไป ซึ่งบรรดาพรรคการเมืองสำคัญ ๆ คือ พรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปไตย ไม่เห็นด้วย ส่วนพรรคชาติไทยนั้นมีจุดยืนไม่มั่นคง เปลี่ยนไป เปลี่ยนมา เดียวเห็นด้วยว่าการแก้ไขและ เดียวก็คัดค้านจนได้รับฉายาว่า "พรรคปลาไหล" ในที่สุดฝ่ายคัดค้านโดยการสนับสนุนของมติมหาชนทำให้ทหารบางส่วนไล เล และการขอแก้ไขก็ตกไปในการลงมติในวาระ 3 เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2526 เนื่องจาก คณะเสียงรับรองในการขอแก้ไขไม่เพียงพอ กระนั้นฝ่ายทหารซึ่งควรจะอับอายต่อ ความพ่ายแพ้ที่เกิดขึ้นได้ยื่นข้อเสนอต่อ นายกรัฐมนตรีให้มีการยุบสภาก่อนที่บทเฉพาะกาลจะ หมดอายุ เพื่อการ เลือกตั้งครั้งใหม่จะได้ เป็นแบบแบ่ง เขต แบ่งเบอร์ ซึ่ง เป็นการสกัดกั้น การเจริญเติบโตของพรรคการเมืองวิธีหนึ่ง เพราะถ้าปล่อยให้มีการ เลือกตั้งแบบรวม เขต รวมเบอร์แล้ว พรรคการเมืองก็จะมี ความ เข้มแข็งมาก เพราะมีทำที่ว่าไม่พรรคกิจสังคม ก็พรรคประชาธิปไตย คงจะได้รับ เลือกตั้ง เข้ามาอย่างมากมาย เพราะมีผลงานในสภา อันเป็นที่ประทับใจแก่ประชาชน โดยเฉพาะกรณีการคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ซึ่งถ้าผล ออกมาเช่นนั้น ฝ่ายที่เสียหน้าก็คือทหาร อัน เป็นเป้าโจมตีในกรณีนี้ และถ้าได้ยุบสภาแล้ว การเลือกตั้งก็ต้องมีขึ้นภายใน 30 วัน ซึ่งในภาวะการณ์เช่นนี้ พรรคการเมืองย่อมจะ เสียเปรียบ เนื่องจากมิได้คาดคิดมาก่อน และควรจะเกิดความฉุกฉุนในการพรรคหา เสียงโดยทั่ว ๆ ไป แม้ที่ พล.อ. เปรม จะเคยกล่าวก่อนหน้านี้ว่า เมื่อเกิดการประจันหน้ากัน ของทหารกับพรรคการเมืองในการแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าจะไม่มีการยุบสภาโดยเด็ดขาด แต่เมื่อ พล.อ. เปรม ได้ตัดสินใจยุบสภาในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ 18 มีนาคม 2526 ก็ย่อมจะ แสดงให้เห็นว่ามีได้ เป็นการตัดสินใจของ พล.อ. เปรม เอง แต่ เป็นการยื่นข้อเสนอของ

ทางฝ่ายทหารที่ต้องการจะเข้าจัดการวิธีทางการเมืองดังที่ได้อธิบายมาแล้ว¹ ซึ่งนับว่า เป็นข้อเสนอมที่มีลักษณะประนีประนอม เพราะแม้ว่าต้องยุบสภาแต่ระบอบประชาธิปไตยก็ยังคงดำเนินต่อไป ด้วยการเลือกตั้งที่ตามมาและรัฐบาลชุดใหม่ในระบอบรัฐสภาที่ยังคงมีอยู่ด้วย ซึ่งก่อนหน้านั้น เป็นที่น่าหวั่นว่าทหารจะนำระบอบเผด็จการกลับมาใช้อีกแต่ทหารคงจะพิจารณาแล้วว่า การกระทำเช่นนั้นมิใช่หนทางที่จะสร้างความรู้สึกอันดีให้เกิดขึ้นแก่กองทัพได้ ในบรรยากาศที่ประชาธิปไตยกำลังดำเนินไปด้วยดี เช่นนี้ จึงได้เลือกวิธีการที่ลึกซึ้งดังกล่าว

บรรยากาศการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ก่อนการเลือกตั้งวันที่ 18 เมษายน 2526 ในระยะเวลาแรก ๆ ค่อนข้างจะรุนแรง ดังเช่นบทบาทของหัวหน้าพรรคกิจสังคมที่พูดโจมตีทหารอย่างรุนแรง แต่เมื่อใกล้วันเลือกตั้งเข้ามาก็อ่อนเบาลง และตัวหัวหน้าพรรคกิจสังคมเองก็ให้สัมภาษณ์ว่าหากพรรคกิจสังคมได้รับเลือกตั้งเข้ามามาก็คงจะต้องมีการปรึกษาหารือกันกับฝ่ายทหารเพื่อจัดตั้งรัฐบาล² และเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุด ชาตินิยมซึ่งสามารถรวบรวมพลพรรคได้เหนือกว่าทำท่าว่าจะจัดตั้งรัฐบาลเอง ในขณะที่มีคะแนนสนับสนุนหูดหดกึ่งหนึ่งไม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากชัยชนะของพรรคชาติไทย และกลุ่มในการเลือกประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งทางหัวหน้าพรรคกิจสังคม เฝ้ามองว่าระบบรัฐสภาจะไปไม่รอดจึงทำหน้าที่เป็นตัวตั้งตัวตีถึง พล.อ. เปรม ฤกษ์ทิพย์ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีและสามารถดึงกำลังของพรรคชาติไทยส่วนหนึ่งมาสนับสนุน พล.อ. เปรม ฤกษ์ทิพย์ ได้ และจัดตั้งรัฐบาลเป็นผลสำเร็จ ในท้ายที่สุด การเมืองในระยะนี้ซับซ้อนมากองเหิน ๆ ก็เหมือนกับ เป็นการเอาชนะกันของพรรคการเมืองโดยเฉพาะระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคชาติไทย แต่เมื่อมองให้ลึกซึ้ง การกระทำของหัวหน้าพรรคกิจสังคมดังกล่าว เป็นการกระทำที่มุ่งผลมิให้ทหารดำเนินการเคลื่อนไหวใด ๆ ที่เป็นอันตรายต่อระบอบรัฐสภา ในประการแรกหากพรรคชาติไทยไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จก็คงจะมีความวุ่นวายในสภามาก เพราะพรรคกิจสังคมที่มีจำนวน ส.ส. รองลงมาก็คงไม่สามารถจะจัดตั้งรัฐบาลได้ ซึ่งคงจะมีความยุ่งเหยิงพอเพียงที่ทหารจะอ้างเป็นสาเหตุในการเข้ายึดอำนาจได้ และอีกประการหนึ่งแม้ว่าพรรคชาติไทยจะสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ หรืออาจจะเป็นพรรคกิจสังคมก็ได้ในทำนองเดียวกัน แต่คะแนนเสียงอันกว้างขวางของฝ่ายค้านกับรัฐบาลก็คงจะทำให้สภามีความตึงเครียดอยู่ตลอดเวลา และรัฐบาล

¹ สัมภาษณ์ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

² สยามรัฐ 15 เมษายน 2526.

คงจะบริหารงานไปด้วยความยากลำบาก ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ทหารเข้ามาจัดการ
ยึดอำนาจได้อีก ดังนั้นการที่ดึงเอา พล.อ. เปรม เข้ามาประสานประโยชน์กับพรรค
การเมืองก็จะ ช่วย ให้เหตุการณ์ที่ทำท่าว่าจะวุ่นวายคลี่คลายไปได้ เป็นการแลกเปลี่ยน
เพื่อความอยู่รอดของกันและกัน กล่าวคือ ระบอบรัฐสภาที่ยังคงอยู่พรรคการเมืองก็ยังคง
บทบาทและความสำคัญในทางการเมืองต่อไป อีกอย่างหนึ่งก็ช่วยคืนสภาพจนม์ของ พล.อ. เปรม
ที่เสียไป เมื่อคราวประกาศยุบสภาให้กลับดี เช่น เดิม ด้วยการที่พรรคการเมืองไปอ่อนวอน
ยกย่องความสำคัญให้กลับ เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรื และประการสำคัญก็ให้ เกียรติแก่กองทัพ
ที่จะยังคงความสำคัญในทางการเมืองได้เช่นเคย เพราะการยอมรับ พล.อ. เปรม
ก็คือการยอมรับกองทัพนั่นเอง

จะเห็นว่าการ เมืองในยุคปัจจุบัน เป็นการแสดงให้เห็นบทบาทใหม่ของทหาร
ที่ได้เปิดศักราชใหม่ ของการดำเนินบทบาทของกองทัพในทางการเมืองจากบทบาทของ
ผู้พิทักษ์ในระยะแรก ๆ ของยุคนี้ มาเป็นผู้สร้างประชาธิปไตยโดยแนวใหม่ในระยะ เวลาต่อมา
นอกเหนือจากการ เป็นผู้กำหนดกติกาของระบอบดัง เช่น การวางสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญ
ปี 2521 แล้วยัง เป็นผู้กำหนดค่านิยมอย่างค่อ เนื่องที่จะคงความสำคัญของกองทัพไว้ในระบบ
การเมืองอยู่เสมอ ๆ ยิ่งไปกว่านั้นทหารยังดำเนินวิธีการทางการเมืองอย่างสุจริตโดยมี
เป้าหมายเพื่อรักษาระดับฐานะของกองทัพให้มั่นคงไม่ให้ เสื่อม เสีย ในขณะ เดียวกัน
ด้วยสภาพการณ์ที่ปรากฏก็จะทำให้มองเห็นว่าทหารมีสถานภาพ เหนือกว่าสถาบันใด ๆ ในทาง
การเมืองไม่มีใครจะทัดทานสิทธิอันนี้ของกองทัพได้แม้ว่าจะไม่ใช่ลักษณะที่ถูกต้องของการ เมือง
ในระบอบประชาธิปไตย ส่วนพรรคการเมืองในยุคนี้ก็มีลักษณะออกันต้องจำอยู่ในภาวะยินยอม
เมื่อเปรียบ เทียบภาพพจน์กับทหารแล้ว พรรคการเมืองยังมีภาพพจน์ที่ดีกว่าในฐานะ เป็นลูกมือ
ของกองทัพ การร่วมมือกับทหาร เป็นหนทางหนึ่งที่พรรคการเมืองจะยังคงบทบาท ในระบบการเมือง
ได้อยู่ต่อไปอย่างน้อยก็ในระยะเวลาที่พรรคการเมืองยังขาดความ เป็นปึกแผ่นอยู่ในขณะนั้น
โดยสรุปพรรคการเมืองจำ เป็นที่จะต้องยอมรับฐานะของตนเองว่ายังด้อยกว่ากองทัพใน
หลาย ๆ กรณี เพราะพรรคการเมืองยังจากต้องใช้เวลาที่จะพิสูจน์ประสิทธิภาพของ
การเมืองโดยระบบพรรคไปอีกสักระยะเวลาหนึ่ง มิฉะนั้นก็ต้องยอมให้ทหารเข้ามาจัด
การวางแผนดำเนินการทางการเมือง เช่นนี้ตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด

สถานภาพของพรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน

จากประมวล เหตุการณ์และการวิเคราะห์บทบาทของพรรคการเมืองไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบันตาม เนื้อหาที่ได้กล่าวมา เป็นลำดับแล้วนั้น พอจะสรุปให้เห็นถึงสถานภาพของพรรคการเมืองไทยในระบบการเมืองปัจจุบันได้ดังต่อไปนี้

1. การกำเนิดของพรรคการเมืองไทยทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมามีได้เกิดจากการรวมตัวกันตามแนวอุดมการณ์ที่มีร่วมกันของสมาชิก เพื่อดำเนินวิถีทางการเมืองตามนโยบายที่กำหนดขึ้นจากอุดมการณ์ทางการเมืองเหล่านั้น แต่อย่างไรก็ดี แต่เกิดขึ้นมาตามสถานการณ์ที่เปิดโอกาสให้เพื่อต่อสู้ในทางการเมืองเฉพาะกรณี ๆ ไป (ยกเว้นการเกิดขึ้นมาของ "คณะราษฎร" ที่สมาชิกมีอุดมการณ์ร่วมกันว่าจะนำระบอบประชาธิปไตยมาปกครองประเทศแทนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช) ดัง เช่นการเกิดขึ้นของพรรคประชาธิปัตย์ในปี 2489 ก็เพื่อต่อต้านกลุ่มของ นายปรีดี พนมยงค์ การเกิดของพรรค เสรีมนังคศิลาของจอมพล.ป. และพรรคสหประชาไทยของจอมพล ถนอม ก็เพื่อสนับสนุนอำนาจของผู้เผด็จการเหล่านั้น ท้ายที่สุดการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองในยุคหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น ซึ่งเกิดขึ้น เป็นจำนวนมากก็มิได้มี เป้าหมายในการบริหารประเทศที่แน่ชัด แต่เพื่อแข่งขันกันเอาชนะในการเลือกตั้ง เป็นประการสำคัญ การเกิดขึ้นมาอย่างผิดหลักเกณฑ์เช่นนี้ ทำให้พรรคการเมืองมีจุดอ่อนคือความไร้ประสิทธิภาพในการปกครองประเทศ เพราะขาดอุดมการณ์ที่แน่นอนในทางการเมือง (ดัง เช่นระบบพรรคในประเทศที่การเมืองได้พัฒนามันคงแล้ว) ในขณะนี้ฝ่ายทหารมีอุดมการณ์แน่ชัด (ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์) สถาบันทางการเมืองจึงได้รับการยอมรับนับถือน้อยกว่าสถาบันทหาร กล่าวอีกนัยหนึ่ง การรวมตัวกันเพื่อก่อตั้งพรรคการเมืองในประเทศไทยนั้น เป็นลักษณะของ "การลงแขกทางการเมือง" มากกว่า เพราะการขาดอุดมการณ์ที่ประชาชน ยึดมั่น เชื่อถือได้ดังกล่าว

2. บทบาทของพรรคการเมืองที่ผ่านมามีดำเนินไปอย่างไรประสิทธิภาพหลาย ๆ ครั้งทำให้มองเห็นว่าเป็นการเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ในทางการเมือง เช่น พรรคการเมืองสมัยนายปรีดี พนมยงค์ จอมพล.ป. พิบูลสงคราม สมัยจอมพลถนอม และในสมัยปี 2518-2519 การแก่งแย่งชิงดีในตำแหน่งและการโค่นล้มกันเองของพรรคการเมืองในเวลาที่ผ่านมา เป็นจุดเสี้ยวที่เกิดขึ้นทำให้เป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนา

ไปสู่ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองที่จะพิสูจน์ให้เห็นถึงความจำเป็นของพรรคการเมืองในระบบการเมือง ความอ่อนแอครั้งแล้วครั้งเล่าเปิดโอกาสให้ทหารเข้ามาพิสูจน์บทบาทอันสำคัญในการพิทักษ์ระบบการเมืองจนพรรคการเมืองหมดความสำคัญไป และต้องตกเป็นเบี้ยล่างอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าทหารเสมอมา

3. สาเหตุความอ่อนแอของพรรคการเมืองอีกอย่างหนึ่งก็คือ ขาดการผนึกกำลังกันของพรรคการเมืองต่าง ๆ โดยละเลิมว่าคู่ต่อสู้ทางการเมืองนั้นมีใช้พรรคการเมืองด้วยกันเอง แต่ก็ยังทำการขัดขวางกันเอง ซึ่งคู่ต่อสู้ทางการเมืองที่แท้จริงคือทหารนั้นถือเป็นโอกาสเข้ามาระงับความวุ่นวายนั้นอยู่เสมอ ๆ ด้วยการปฏิวัติ รัฐประหาร ยึดอำนาจ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้ระบบการเมืองต้องหยุดชะงัก ขาดความต่อเนื่อง อันเป็นอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาระบบพรรคอันทำให้พรรคการเมืองยิ่งอ่อนแอลงไปอีก

4. อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่า พรรคการเมืองนั้นยังมีความสำคัญอยู่มากในระบบการเมือง สิ่งนั้นก็คือพรรคการเมืองในฐานะเป็นสิ่งรองรับความชอบธรรมของอำนาจในระบบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้ว่าแม้บ้านเมืองจะปกครองด้วยวิธีการอันเป็นเผด็จการแต่ความจำเป็นที่จะต้องมิสภามหรือมีพรรคการเมืองเป็นฐานสนับสนุนก็ยังพบเห็นได้โดยตลอดไม่ว่าจะเป็นยุคใด ๆ จนถึงปัจจุบัน แต่นั่นก็ได้หมายความว่าพรรคการเมืองจะเป็นผู้ดำเนินบทบาทสำคัญในทางการเมืองด้วยตนเอง ฐานรองรับความชอบธรรมนั้นก็ เป็นเพียงแค่อธิพลแฝงให้ผู้มีอำนาจที่แท้จริงนั้นสามารถใช้อำนาจได้อย่างถูกต้องและเป็นการยอมรับบทบาทของพรรคการเมืองเองว่ามีสถานภาพเป็นรองในทุก ๆ ทาง โดยเฉพาะการยอมรับเป็นเครื่องมือรองรับความชอบธรรมของทหาร พรรคการเมืองก็เป็นแค่ลูกมือของฝ่ายทหารที่จะบริหารประเทศไปได้อย่างสะดวก

5. ถึงทุกวันนี้ พรรคการเมืองของไทยก็ยังขาดฐานสนับสนุนที่เข้มแข็งและมีปริมาณไม่แน่ชัด จำนวนผู้มาใช้สิทธิยังอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะในเขตเมืองที่พัฒนาแล้ว เช่นกรุงเทพมหานคร อันนี้น่าจะเป็นเพราะพรรคการเมืองไทยมิใช่พรรคมวลชนที่แท้จริง การรณรงค์หาเสียงแต่ละครั้ง เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการจูงใจผู้มีสิทธิให้มาลงคะแนนให้แก่คนมิได้มีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในชัยชนะในการเลือกตั้งโดยการแสวงหาผู้สนับสนุนที่แน่ชัดและมีความจงรักภักดีต่อพรรคเสมอ ทั้งนี้อาจจะอธิบายได้ด้วยเหตุผล

4 ประการข้างต้น ที่ได้กล่าวมาแล้วว่าประชาชนยังขาดความ เชื่อถือในระบบพรรค ในขณะที่
เดียวกันพรรคการเมืองของไทยยังให้ความสนใจที่จะดำเนินการ เช่นว่านี่ในระดับผิว เลิน เท่านั้น
และอีกประการหนึ่งระบบการเมืองโดยส่วนรวมของไทยนั้นยัง เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา
ของระบบพรรคด้วยการครอบงำอำนาจทางการเมืองของทหาร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย